

K. W. J. M. Bossaers, *'Van kinsbeen aan ten staatkunde opgewassen'. Bestuur en bestuurders van het Noorderkwartier in de achttiende eeuw* (Dissertatie UvA 1996; Hollandse Historische Reeks XXV; Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1996, ix + 263 blz., f59,50, ISBN 90 72627 17 2).

De kernvraag die Bossaers de lezers van haar dissertatie voorlegt is of de Hollandse regenten wel één groep vormden, te vatten in één algemeen beeld. Deze vraag is niet nieuw. Roorda stelde ze — overigens met betrekking tot de zeventiende eeuw — al in 1962 tijdens een lezing waarin hij onder andere inging op uitspraken van Huizinga.

Om bovengenoemde vraag te kunnen beantwoorden gaat de auteur na in hoeverre de achttiende-eeuwse regenten van de stemhebbende steden in het Noorderkwartier (Alkmaar, Edam, Enkhuizen, Hoorn, Medemblik, Monnickendam en Purmerend) in het bestaande algemene beeld van de Hollandse regenten passen. Belangrijke thema's zijn daarbij: samenstelling, verwantschap, openheid, afsluiting en continuïteit. Het zal duidelijk zijn dat Bossaers ook ruimschoots aandacht besteedt aan de aristocratiseringstheze.

Bij het onderzoek is gekozen voor de prosopografische methode, dus voor het schrijven van een collectieve biografie van alle vroedschappen en van alle schepenen en ministers, voorzover die niet tevens raadslid waren, en hun familieleden. Bossaers keuze voor methode en gebied is voor het Nederlandse eliteonderzoek bepaald gelukkig te noemen. Deze keuze is echter niet probleemloos. De door anderen veelvuldig gebruikte familiearchieven met hun soms grote aantallen 'egodocumenten', ontbreken min of meer voor het Noorderkwartier. En uiteraard is dat van invloed op de onderzoeksmogelijkheden en -resultaten. Enerzijds is het beeld dat Bossaers schetst waarschijnlijk representatiever, representatiever voor de vele kleinstedelijke elites in de Republiek met een minder rijk gedocumenteerd verleden dan de regenten in de tot nu toe onderzochte grote Hollandse steden. En ook maakt de onderlinge vergelijking tussen de zeven steden het beeld completer. Anderzijds maakt de relatieve bronnenschaarste het moeilijker om te bepalen wat als bijzonder en wat als algemeen kan worden beschouwd en om zicht te krijgen op *minds and manners*. Terwijl bijvoorbeeld juist het zelfbeeld van regenten en andere burgers voor de vraagstelling van deze studie zo belangrijk is. Een ander mogelijk gevolg van het door Bossaers zelf met haar grote archiefkennis, gesignaleerde bronnenprobleem is dat vrouwen en kinderen relatief weinig aandacht krijgen. Dat is natuurlijk verdedigbaar voor een boek over bestuur en bestuurders, maar desalniettemin jammer in een onderzoek naar regenten en hun familieleden als groep. Spreekt de auteur in haar Woord Vooraf misschien iets te liefdevol over 'haar mannetjes'?

In het eerste hoofdstuk wordt de toch wel bijzondere geografische, demografische en economische situatie van het Noorderkwartier en de afzonderlijke steden op pakkende wijze geschetst. Een gebied dat, zoals Van der Woude eerder aantoonde, in de achttiende eeuw op alle fronten in verval was. De twee volgende hoofdstukken behandelen bestuuren politiek, waarbij Bossaers in vrijwel alle steden recruiteringsproblemen constateert. Het vijfde en laatste hoofdstuk bevat interessante analyses van huwelijksstrategieën, vermogens en inkomens en een tamelijk sobere beschrijving van levensstijl en materiële cultuur.

Hoofdstuk IV, Continuïteit getiteld, vormt het scharnierpunt van het boek. Hierin blijkt opnieuw hoe belangrijk de demografische factor kan zijn. Door een combinatie van allerlei oorzaken, waarbij de auteur de blijvend hoge kindersterfte naar mijn gevoel iets te veel gewicht toekent, zakte de nettoreproductiefactor in elk van de steden voor een of meer cohorten onder de 1,00. Ook het aantal volwassen zoons was ontoereikend. Dit gegeven wordt vervolgens gebruikt ter verklaring van de in de voorgaande hoofdstukken beschreven politieke ontwikkelingen.

Het is zondermeer een verdienste van Bossaers dat zij is uitgegaan van juist de problemen bij het vervullen van vacatures in de vroedschap en ingaat op de lasten van het regent-zijn en niet alleen kijkt naar de lusten. Regeren in een kleine stad was voor veel regenten beslist geen vetpot! In dit kader signaleert Bossaers een paradox. Terwijl enerzijds het aantal geschikte kandidaten nauwelijks groot genoeg was, werd er anderzijds vaak fel om ambten gestreden. Het aanbod van goede functies was namelijk te klein, zelfs voor weinigen. En omdat de inkomsten uit vermogen en nering vaak betrekkelijk gering waren, hadden veel regenten aanvullende inkomsten nodig.

Geconcludeerd wordt dat kleine steden als Purmerend, Monnickendam en Medemblik maar weinig regenten telden, die in het algemene beeld van de achttiende-eeuwse 'regentenstand' passen. Veel regenten onderscheidden zich niet of nauwelijks van de overige burgers. Ze behoorden volgens de auteur eerder tot de burgerij. De *summary* rekent hen tot de 'middle class', voor wie 'status symbols were of no meaning'. Een van de weinige problemen die ik heb met deze verder zo degelijke en waardevolle studie, betreft dit punt, het verschil tussen regent en burger. Interessant is in dit kader de volgende uitspraak uit 1716. Volgens twee Purmerendse bestuurders zijn in kleine steden de meeste regenten personen die 'noch door capitalen noch door hare bedryven boven andere ordentelijcke Burgers gedistingueert waren'. Ook regenten waren dus ordentelijke burgers, maar ordentelijke burgers die zich onderscheidden van de anderen door het regeren. In grote steden onderscheidden de regerende burgers zich bovendien vaak nog door andere zaken. In deelname aan de regering lag dus het primaire onderscheid met de overige burgers. De auteur zelf toont mijns inziens overtuigend aan dat dit element voor de betrokkenen een rol speelde. De gegevens over *convivium* en *connubium* laten daarover weinig twijfel bestaan.

Dat het onderscheid niet zo sterk moet worden aangezet als in de traditionele historiografie, is een van de belangrijke uitkomsten van dit stimulerende onderzoek. Deze studie laat juist zien hoezeer de levensstijl van veel regenten overeenkwam met die van andere burgers. In dat opzicht is het veelvuldig gebruik van de term *patriciaat* voor alle regenten niet erg gelukkig. Deze term heeft nu een erg deftige klank en werd in de tijd zelf vaak gereserveerd voor de oude regentengeslachten.

Bossaers bepleit op goede gronden een verdere verfijning van het beeld. Bij vergelijking van stedelijke elites vallen de verschillen inderdaad haast meer op dan de overeenkomsten. Roorda's vermoeden dat het beeld van de regenten te weinig differentiatie kende, blijkt dus juist. Na lezing van *'Van Kimsbeen aan ten staatkunde opgewassen'* valt het nog moeilijker te ontkennen dat het klassieke beeld van de regent zowel stereotiep als karikuraal is. Een ander slachtoffer van Bossaers' grondige onderzoek is de aristocratiseringsthese, of wat daar nog van over was. Resoluut stelt de auteur dat toenemende afsluiting voor nieuwkomers en toenemende verwantschap voor het Noorderkwartier niet aantoonbaar zijn.

Gelukkig mogen we nog steeds spreken over de regenten, maar dan wel voorzichtig. Verfijning is nog geen vergruizing. Hopelijk volgen er nog veel studies die op deze wijze de traditie van het eliteonderzoek voorzetten.

Joop de Jong

J. R. Bruijn, C. van Baaien, *Van zeeman tot residentieburger. Cornelius de Jong van Rodenburgh (1762-1838)* (Zeven provinciën reeks XIII; Hilversum: Verloren, 1996, 96 blz., f25,-, ISBN 90 6550 144 4).

Dit boekje is het dertiende in de Zeven Provinciën Reeks. Daarin verschijnen korte monogra-